

УДК 821.161.2:930.2“1920”

ФОРМУВАННЯ ГРУПОВОГО ПОРТРЕТА ПОКОЛІННЯ 1920-Х РОКІВ ЯК НАУКОВА ПРОБЛЕМА

Світлана ЛЕНСЬКА

*Полтавський національний педагогічний університет
імені В. Г. Короленка,
кафедра української літератури,
вул. Остроградського, 2, Полтава, 36000, Україна,
e-mail: svlenska@ukr.net*

Зосереджено увагу на проблемних моментах створення наукового групового портрета представників української літератури «розстріляного відродження». Окреслено успіхи вітчизняного літературознавства у дослідженні цього періоду, а також намічені завдання, що дають змогу неупереджено і повно розглянути добу «червоного ренесансу» у всіх аспектах і контекстах: 1) на основі розсекречених архівів, спогадів сучасників, зі залученням краєзнавчого матеріалу необхідно встановити і вивчити фактографічні дані про кожного письменника тієї доби і відтворити ці відомості у довідниках та енциклопедичних виданнях; 2) створити антології кращих творів забутої і невідомої літератури у тематичному та жанрово-стильовому вимірах; 3) науково осмислити цей художній матеріал як у феноменологічному сенсі, так і у зв'язках із попередньою традицією та в інтертекстуальних зіставленнях.

Ключові слова: «розстріляне відродження», «червоний ренесанс», архівні матеріали, антологія, покоління 1920-х років, мемуари.

У короткий період, початок якого ознаменований сплеском національно-визвольних змагань, а кінець означений 1929 роком – «роком великого перелому» (Й. Сталін), українська література самовиявилася у всьому розмаїтті творчих індивідуальностей, жанрових трансформацій і стильових пошуків.

Короткий відтинок 1920-х років в історії вітчизняного літературного процесу важко переоцінити, адже за розмаїттям творчих індивідуальностей, різновекторністю естетичних пошуків, потужністю духовної енергії, явленої у різних жанрових модифікаціях і полістильових інтенціях, він не мав собі подібних.

Період «червоного ренесансу», в результаті комплексу екстралітературних чинників перетворений на «розстріляне відродження», уповні виявив могутній духовний потенціал української нації, продемонструвавши найширший спектр пошуків та експериментаторства у царині змісту і форми.

Засади наукової рецепції творчого доробку видатних митців цієї доби, як-от М. Хвильового, В. Підмогильного, Г. Косинки, М. Куліша, Ю. Яновського закладені у працях О. Астаф'єва, В. Дончика, М. Жулинського, М. Ільницького, Ю. Коваліва, М. Наєнка, Г. Семенюка, М. Слабошпицького та інших знаних літературознавців, котрі,

власне, повернули з небуття імена і художню спадщину багатьох видатних митців. Вагомий внесок у теоретичне та історико-літературне осмислення художньої спадщини діячів доби «високого модернізму» зробили В. Агеєва, Ю. Безхутрий, М. Гнатюк, А. Гуляк, В. Дмитренко, Л. Кавун, В. Мельник, Р. Мельників, Р. Мовчан та ін.

Проте чимало питань, пов'язаних із формуванням наукового знання про літературну генерацію 1920-х років, досі не знайшли остаточного вирішення.

Після здобуття Україною незалежності перед вітчизняним літературознавством відкрилися можливості ознайомлення з цілим материком духовної спадщини, на десятиліття захованої від широкого загалу. З початку 1990-х років з'явилася низка публікацій про визначних художників слова, зокрема про М. Хвильового, В. Підмогильного, Г. Михайличенка, Є. Плужника, К. Буревія, Т. Осьмачки, І. Багряного та багатьох інших, у часописах «Дніпро», «Березіль», «Дзвін», «Київ» надруковано їхні твори, що були вилучені із літературного контексту на сімдесят років, захищено кандидатські й докторські дисертації (В. Агеєвої, О. Астаф'єва, М. Гнатюк, Л. Кавун, Ю. Коваліва, В. Мельника, Р. Мовчан та ін.).

Однак поза увагою дослідників досі залишається низка творчих постатей, які потребують уважного вивчення і вписування у науковий контекст. Насамперед ідеться про митців так званого «другого ряду». Як відомо, ранжування письменників на «перший» чи «другий ряд», виокремлення «канону» і класифікація тих, хто в межі цього канону не вписується, – це дискусійне питання, що не може бути вирішене у форматі статті. Однак, як слушно зазначав свого часу І. Франко, дослідник «з подякою і пієтизмом розбирає й скромні, й забуті писання дрібних талантів», адже «все, що свідчить про духовне життя, про духовий інтерес, вищий над буденні матеріальні клопоти і турботи життя, гідне уваги історика літератури» [14, с. 37]. Відтак письменники так званого «другого ряду» також заслуговують на глибоке вивчення.

У відомій антології «Розстріляне відродження» (1959) Ю. Лавріненко зазначав, що у 1930 році в Україні друкувалися 259 письменників, а після 1938 року їх залишилося 36 [5, с. 6]. Проте більш інформативним є бібліографічний довідник, укладений А. Лейтесом і М. Яшеком за редакцією лідера «Плугу» і знаного організатора літературно-мистецького процесу С. Пилипенка «Десять років української літератури (1917–1927)» (1928), який містить відомості про понад 1 400 літераторів [9].

Звісно, не всі були однаково талановиті. Скажемо навіть більше – немало популярних тоді письменників не витримали випробування часом і нині їхні твори не становлять художньої цінності. Прикладами у цьому сенсі є художні доробки Віктора Ярини або Сави Божка. Однак більшості митців судилася інша доля – сфабриковані органами ГПУ-НКВС «справи», коротке ув'язнення, суд і вирок (розстріл або заслання, з якого мало кому пощастило повернутися).

Отже, перша проблема, що постає нині перед вітчизняним літературознавством, – це відтворення повномасштабної картини літературного процесу 1920-х років. А це потребує розв'язання комплексу завдань: насамперед необхідно встановити персональний вимір українського «червоного ренесансу», створити енциклопедичні,

довідкові видання, в яких якомога повніше подати відомості про долі кожного учасника літературного процесу. Це завдання надзвичайно складне, але важливе і нагальне.

Працюючи над вивченням української новелістики, я зверталася до біобібліографічного видання А. Лейтеса і М. Яшека «Десять років української літератури (1917–1927)», укладеного дуже ретельно і фахово досконало. Але літературний процес розвивався далі, тож це видання аж ніяк не може бути повним і вичерпним. А вже подібних довідників про період, скажімо, 1927–1939 років, коли українське відродження стало остаточно «розстріляним», немає. Встановити біографічні дані про багатьох письменників нині украй складно. У мемуарах тих митців, які були сучасниками тієї несамовної доби, як-от Г. Костюка, Д. Гуменної та інших, відновлено ті чи інші факти. Наприклад, у «Зустрічах і прощаннях» Г. Костюк писав про Тереня Масенка, Василя Мисика, Василя Бобинського, Олексу Кундзіча, Григорія Епіка, Сергія Пилипенка, Бориса Антоненка-Давидовича, Григорія Косинку, Зінаїду Тулуб та інших [9, с. 306–435]. Скажімо, про непросту долю Дмитра Бузька чи про самогубство Бориса Тенети у тюрмі НКВС уперше стало відомо саме із цього джерела. Тож особливо важливими є нині дві книги «Архіву розстріляного відродження», виданого у «Смолоскипі» (2010, 2016), в яких опубліковані документи карних справ Михайла Ялового, Івана Ткачука, Мечислава Гаска, Володимира Гжицького, Мирослава Ірчана, Олекси Слісаренка, Якова Кальницького [1], а у 2 томі – матеріали про Леся Курбаса [2]. Проте багато кримінальних справ досі невідомі навіть фахівцям.

Наприклад, нам поки що не вдалося розшукати справу Михайла Лебединця (1889–1934). Він пройшов серйозну життєву школу – воював під час Першої світової війни, працював у Бюро преси і пропаганди УНР, в редакції газети «Боротьба», у 1919 році – виконував обов'язки Наркома юстиції УРСР, на різних державних посадах, зокрема з 1924 по 1928 роки – Голова Верховного Суду УРСР. Однак як колишнього «боротьбиста» його усунули з цієї високої посади і перевели до Одеси директором оперного театру [6]. М. Лебединець займався перекладами з польської мови, писав статті до «Української радянської енциклопедії». Та восени 1934 року М. Лебединця арештували і розстріляли у Києві.

Це був оригінальний письменник, талановитий поет і прозаїк. Про нього ми опублікували статтю «Юрист із душею поета» у газеті «Зоря Полтавщини» [11] та згадуємо у монографії «Українська мала проза 1920–1960-х років: на перетині жанру і стилю» [10, с. 195]. Його творчий доробок невеликий – цикл поезій у прозі «Пасма життя», опублікований у двотижневику «Універсальний журнал» (1918), та невеличка збірка «Вікно розчинене: новельки» (1922).

Наведемо уривок із настроєвої новели «Ти подолала», що увійшла до циклу «Пасма життя»:

«На душі така пустка і такий смуток.
В повітрі чути зітхання близької осені.

Крутиться скоцюблено-жовте листя і втоптується в землю. На обличчя наносить вітер серпанок павутиний, і він, ніжний та ледве чутний, так обгортуючи, притуляється до нього, мов шукає захисту.

Розірвав його порський вітер і розшматав. По клаптиках.
Невідомо куди.

Небо молочно-блідо-блакитне. Журно-скаргливе. Сумовите. Старий садок скрегоче захриплими голосами скарги та рипу. Деревя обголюються. Трава скошена й проглядає рудава земля. Тихо від безлюддя. Безлюдю від тиші. Тиші вмираючої природи. Нудної і жахливої.

Осінь в природі... Осінь в житті...

Сплелись – і ще важче від цього. Ще тяжче й болячіш дивитись на осінь життя.

Бачити, що з тих вогнів палючих та сонців виблискуючих, що недавно нас вражали й сліпили своїми блисками, лишилися напівзмерклі іскри. Миршаві й холодні. Безсилі, самотньо згасаючі. Вмираючі.

Як боляче, як сумно, важко як...
Наша молода Надія, наша віра, наше бажання – відходять, відходять.
І що їх зупинить, хто їх затримає?
Ніхто...
Бо розбиті вони й зневажені нами самими» [7, с. 6].

А ось зразок експресіоністичної новели «Сполох», уміщеної в 1 числі журналу «Мистецтво» за 1919 рік:

«Плазує чутка.
Уперто неокреслена. Наїжачено сторожка.
Клацне над вухом сухим пострілом рушниць.
А вже за крок – бухає із гармати.
Метка, як куля.
Нестримна, як повінь.
Всіх раниць і всіх захлинає.
Де? Хто? Звідкіля?
Не каже.
Лише натяжливо хилить червоні стяги.
Чорновіс й пахне знайомим трьохцвітом.
Гупає чобітьми по безхрестих персах.
Розбиває об мури дитячі голови.
З п'ятих поверхів скидає старців.
Сніжить вулицю випущеним пір'ям.
Ріже. Б'є. Руйнує.
Дико і люто верещить.
Почалось знизу. Вже ближче. Вже підходить. Вже тут. Підняло руку.
Занесло ножаку. Націлило в серце.
Стій! Не тікай! Куди?! Не кидай!

Стій! – може, чутка?!
– Може, правда? – гарчить по застумах затайлива пинда.
– Може, правда? – шамчить по базарах шушеребна шушваль.
Тікає вулиця. Порожніє бульвар. Мертво – спить місто.
Зливає зі стінами свою тінь звиряче зігнута постать. Обмацує руками білий світ і не бачить сонця:
Тікає!
Панічно торохтить по брукові візник.
І гатить божевільно по запалих конячих ребрах пужалном.
Грюкотить засувами двірник і ніяк не замкне дверей.
А там – біля замкнених – збилася купка людей і безпорадно топчеться біля залізної спасені. Не знають, як одчинити, бо забули про галасливий дзвінок.
Невільник обов'язку – роговий міліціонер – як підстрелений птах, стрибає на місці і безладно тикає рушницею у байдужу хмару.
Промайнув скаженим галопом невмілий верхівець, губить шапку і цілить до кожної жмучкої під стіною постаті.
Та падає долілиць на асфальт і щось дике гарчить до землі.
А він жене чи женуть його борсання шальги огневої, далі, далі.
Стійте, стійте всі – може, неправда?
Може, чутка сама себе злякалась і сама себе знищила: он кружкома стоїть коло відозви очамріла одчайдушність і ковтає холодну розшифрованість. – Щимки тіннявого сказу розходяться» [8, с. 14–15].

Ці твори вписують українську літературу у світовий контекст: вони типологічно близькі до європейської декадентсько-символічної традиції, але невідомі широкому загалові. Також для повноти наукового уявлення про письменника необхідно розшукати й опублікувати його переклади, а також встановити історичні обставини загибелі.

Великий внесок у поновлення літературних і людських репутацій репресованих письменників зробив полтавський краєзнавець Петро Ротач (1925–2007). Упродовж 1965–1971 років він створив 577 статей до біобібліографічного словника «Літературна Полтавщина», який друкувався в часопису «Архіви України». Учений-краєзнавець досліджував усе, що пов'язане з Полтавщиною, зокрема збирав матеріали про митців «розстріляного відродження», що знайшло вислід у монографіях «Колоски з літературної ниви» (1993, 1999), «Розвіяні по чужині: Полтавці на еміграції» (1998), «І слово, і доля, і пам'ять» (2000). Зокрема у цих виданнях уперше з'явилася інформація про Петра Ванченка, Григорія Кочура, Кліма Поліщука та багатьох інших.

Зняття грифів секретності з архівних матеріалів допомогло дізнатися правду про загибель багатьох діячів «розстріляного безсмертя» (В. Сосюра). Наприклад, в архівах СБУ мені довелося попрацювати з карними справами Пилипа Капельгородського, Сергія Стеценка, який писав під псевдонімом Метеор, Юрія Жилка. Усі ці митці були засуджені за сфабрикованими звинуваченнями і розстріляні у Полтаві.

Якщо твори П. Капельгородського передруковували після реабілітації, то, наприклад, про С. Стеценка відомостей обмаль. Нам не вдалося розшукати навіть жодної фотографії С. Стеценка. На основі його карної справи нам вдалося встановити, що письменник

народився 12 вересня 1888 року у місті Хорол на Полтавщині у селянській сім'ї. Після здобуття середньої освіти вчителював у селах. Був арештований 18 лютого 1938 року, звинувачений в «антирадянській агітації» [3, арк. 455]. Спочатку письменник перебував у Лубенській в'язниці, потім був переведений до Кременчука [3, арк. 455–456]. А 3 квітня 1938 року проти нього були висунуті нові звинувачення, зокрема за статтями 54-2 і 54 ч. II («участь у контрреволюційній повстанській організації, метою якої є підготовка до озброєного повстання і повалення існуючого державного устрою») [3, арк. 457]. У протоколі обшуку зазначено, що жодних документів, окрім паспорта, профспілкового квитка і кількох листів знайдено і вилучено не було [3, арк. 459]. Але ця обставина не бентежила слідчих. У довідці-характеристиці, виданій Хорольською міською радою, вказано, що С. Стеценко – «із бідняків», проте «націоналіст», у 1918 році «був у “Просвіті” під час Петлюри» [3, арк. 460]. Вочевидь, це й був найтяжчий гріх простого провінційного вчителя. Перший арешт відбувся 1933 року [3, арк. 461, с. 2]. У наступних протоколах допитів додано ще один штрих – «з 1917 по 1919 рр. – член УПСР» [3, арк. 462, с. 2].

Після кількох допитів С. Стеценко визнав свою «провину», і 5 квітня особлива трійка НКВС засудила його до вищої міри покарання з конфіскацією особистого майна [3, арк. 777]. Письменник загинув 21 травня 1938 року в Полтаві, про що свідчить підшита у справі довідка. Загалом по цій карній справі про «хорольське націоналістично-повстанське підпілля» було засуджено 91 особу. Лише 12 листопада 1957 року митець був повністю реабілітований рішенням Полтавського обласного суду [3, б/н].

На момент арешту С. Стеценко утримував родину – стару матір, дружину і чотирьох дітей віком від 6 місяців до 13 років [3, арк. 461, с. 2]. Можна лише уявити, як важко було сім'ї «ворога народу» виживати після розстрілу батька.

У фондах Харківської наукової бібліотеки імені В. Г. Короленка дбайливо збережені як періодичні видання 1920-х років («Плуг», «Плужанин», «Гарт», «Селянка України», «Глобус» та ін.), так і другі примірники окремих збірок письменників. Нерідко вони зберігаються з нерозрізнаними сторінками: перші примірники були вилучені після арештів авторів і знищені, а другі – збереглися, але вони мали штамп «Не видавати додому». Так дивом збереглася і збірка С. Стеценка «Жнива» (1924) [13].

Отже, нагальним завданням сьогодення є опрацювання всіх доступних архівів, що допоможуть установити фактографічно точно обставини життя і загибелі усіх відомих нам письменників. Наведемо прізвища тих, про кого відомостей обмаль: Г. Акименко, Іван Андрієнко (відомо, що загинув у 1934 році в одному із таборів ГУЛАГУ, але карна справа зберігається за межами України), Олесь Аркуша, В. Арфолом (Кириленко Варфоломій Гаврилович?), Василь Басок, П. Барвінок (П. Лиходій), Т. Болотько, Дмитро Борзяк, Д. Боронило, Юхим Брянців (Ровинський Ю.), В. Буало, С. Бузина, Галина Бузько (дружина Д. Бузька), Тамара Бутович, Петро Ванченко (Івашенко), М. Васюківський, Б. Васюта, О. Вірич, Йосип Вітряк, Т. Войцехівська, К. Волинчук, І. Волошиновський, П. Гавелі, Володимир Гадзінський, М. Гаєвський, І. Гай, Микола Гай, Іван Гай-Гриценко (Гриценко), Ф. Гайдамак, П. Гайний, Й. Галка-Галенко, Маруся Герасименко, І. Гірський, К. Гнатенко, Петро Голота (Мельник), Петро Горбенко, Юра

Гордіїв, Іван Горов, Р. Грабар, Н.(М.) Гринюк і П. Загоруйко, О. Грищенко, Ю. Грищенко, Олесь Громів (Олександр Тарнагутський), О. Грудницький, Тарас Гуца та ін.

Ми навели приклади невідомих письменників лише на перші чотири літери алфавіту, і тільки ті, хто писав малу прозу. А варто створити повну базу всіх авторів, які надрукували хоча б одне оповідання або вірш! Літературознавці оцінять міру таланту кожного, але всі ці барви складуться в єдине полотно українського літературного процесу, а історики зможуть точніше й об'єктивно висвітлити проблему втрат творчої інтелігенції у добу сталінського терору.

Про масштаб штучно створеного інтелектуального геноциду свідчать факти: упродовж 1929–1938 років були винесені вироки тисячам засуджених представників творчої інтелігенції і науки, але повернутися вдалося одиницям – Остапові Вишні (але брат Василь Чечвянський розстріляний 15 липня 1937 року в Києві), Борисові Антоненку-Давидовичу, Олександрові Ковіньці, літературознавцю і лінгвісту Григорію Кочуру.

У своїй монографії я зверталася до творчості І. Андрієнка, К. Анищенка, Д. Бузька, П. Ванченка (Івашенка), В. Вразливого, Ю. Вухналя, А. Гака, Ю. Гедзя, О. Досвітнього, М. Дукина, А. Заливчого, П. Капельгородського, Г. Коцюби, П. Крижанівського, М. Лебединця, М. Мінька, С. Пилипенка, К. Поліщука, В. Стеблика, В. Худяка, Л. Чернова (Малошийченка), В. Штангея та інших розстріляних митців. Великий внесок у створення об'єктивної картини літературного процесу, поновлення низки творчих репутацій зробило київське видавництво «Смолоскип», де починаючи з 2007 року видано «Вибрані твори» письменників, які були обділені увагою науковців: окрім визначних митців (М. Хвильового, М. Куліша, Є. Маланюка, Б.-І. Антонича) йдеться про Аркадія Казку, Гео Шкурупія, Кліма і Валер'яна Поліщуків, Майка Йогансена, Юліана Шпола, Олексу Слісаренка, Сергія Пилипенка, Михайля Семенка, Володимира Свідзінського.

Важко переоцінити значущість появи цих видань, адже як можна говорити про літературний процес 1920-х без згадки про Сергія Пилипенка – лідера «Плугу», якого сучасники з любов'ю називали «Папашею», який давав прихисток у Харкові і шматок хліба сотням молодих письменників-початківців, котрі стікалися до столичного Харкова зусібіч. Про нього з любов'ю писали у своїх мемуарах Докія Гуменна, Григорій Костюк, Петро Панч, Василь Минко, Іван Сенченко та ін. [12, с. 673–783].

До С. Пилипенка приходили, просили «руб і папіросу», і «Папаша» влаштовував на ночівлю й обід, організовував курси для початківців, редагував «Селянську правду», «Плуг» і «Плужанин», численні альманахи, цілодобово читав і редагував чужі рукописи. Він відіграв виняткову роль у житті багатьох письменників, які стали окрасою нашої літератури. Окрім того, С. Пилипенко фактично керував щойно утвореним Інститутом літератури, де виконував обов'язки заступника директора.

Мало хто знає, що у часи страшного Голодомору С. Пилипенко, маючи на утриманні двох дочок і небогу, віддавав свій харчовий пайок незнайомим напівмертвим людям, які проривалися крізь кордони спецзагонів і помирили на вулицях Харкова. Тетяна Кардиналовська згадувала: «Сергій, як член партії й відомий письменник, одержував

картки й спеціальні купони на їжу. За ці купони можна було одержати обід у їдальні Раднаркому. Це була привілейована їдальня, якою не могли користуватися звичайні смертні. Коли ми вперше пішли туди, нам сказали, що обід можна їсти там або брати додому. Наступного дня ми з'явилися з мисками й каструлями. Наповнивши їх стравою, вийшли на вулицю й зразу віддали натовпові голодних дітей. Вони не мали, звичайно, ані ложок, ані тарілок, і ми сіли на землю й годували по черзі просто з мисок» [12, с. 743]. У книзі спогадів Г. Костюка «Зустрічі і прощання» цілий розділ присвячений цій незабутній особистості [4, с. 411–413].

Наступним науковим завданням є аналіз численних періодичних видань тієї доби. Також комплексного вивчення потребують журнали, які відіграли винятково важливу роль у формуванні обличчя генерації 1920-х – про «Мистецтво», «Шляхи мистецтва», «Життя й революція», «Гарт», «Плуг», «Плужанин», «Глобус», «Універсальний журнал» та ін. (про «Червоний шлях» сказано більше).

І нарешті важливим та нагальним завданням є створення антологій (за жанровим/тематичним/стильовим принципами), у яких були б передруковані із часописів 1920-х років та з окремих видань творів, що є репрезентативними у певному сенсі, що продемонстрували б масштабність творчого мислення покоління «червоного ренесансу», діапазон суспільно-політичних, морально-етичних і психологічних, а також філософсько-екзистенційних проблем, що переконливо засвідчують упевнене входження української літератури у русло загальносвітових естетичних пошуків того часу і європейський рівень творчих здобутків нашого письменства.

Отже, на мою думку, актуальним є цілий комплекс питань, зокрема: 1) необхідність встановлення фактографічної, документальної основи для створення наукових біографій низки письменників «розстріляного відродження»; 2) вивчення творчого доробку митців менш відомих, але які також зробили свій внесок у формування літератури «Високого Модернізму» (В. Агеєва), 3) вивчення жанрово-стильових структур, динаміки розвитку літературного процесу 1920-х років; 4) вписування нових імен у загальне полотно вітчизняного і світового літературного процесу, вивчення інтертекстуальних зв'язків української літератури зі світовою.

Допоки не буде об'єктивно і науково виважено поцінований кожний діяч покоління 1920-х років, доти говорити про комплексне вивчення літературного процесу найбільш плідного періоду в історії нашої літератури зарано.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Архів Розстріляного Відродження. Лесь Курбас і театр «Березіль»: Архівні документи (1927–1988) / [упоряд., передм., коментарі О. Бертелсен]. – Київ : Смолоскип, 2016. – Т. 2. – 504 с.
2. Архів розстріляного відродження: матеріали архівно-слідчих справ українських письменників 1920–1930-х років / [упоряд., передм., приміт., коментарі О. та Л. Ушкалових]. – Київ : Смолоскип, 2010. – 456 с.
3. Архів УСБУ в Полтавській області. – Спр. № 417520. – Т. 1.

4. *Костюк Г.* Зустрічі і прощання: Спогади у 2 кн. Кн. 1 / Григорій Костюк; [передм. М. Жулинського]. – Київ : Смолоскип, 2008. – 720 с.
5. *Лаврінченко Ю. А.* Розстріляне Відродження: Антологія 1917–1933 : [поезія – проза – драма – есей] / Юрій Лаврінченко; [підгот. тексту, редак. і передмова М. К. Наєнка]. – Київ : ВЦ «Просвіта», 2001. – 794 с.
6. *Лебединець Михайло Мусійович* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://uk.wikipedia.org/wiki/Лебединець>.
7. *Лебединець М.* Пасма життя / Михайло Лебединець // Універсальний журнал: двотижневик. – 1918. – № 1 (жовтень). – С. 6.
8. *Лебединець М.* Сполох / Михайло Лебединець // Мистецтво. – 1919. – Ч. 1. – Травень. – С. 14.
9. *Лейтес А.* Десять років української літератури (1917–1927) : у 2 т. Т. I. Біобібліографічний / А. Лейтес, М. Яшек. – Харків : ДВУ, 1928. – 676 с.
10. *Ленська С. В.* Українська мала проза 1920–1960-х років: на перетині жанру і стилю / Світлана Ленська. – Полтава : ПолтНТУ, 2014. – 656 с.
11. *Ленська С. В.* Юрист із душею поета / Світлана Ленська // Зоря Полтавщини. – 2016. – 22 листопада. – С. 3.
12. *Пилипенко С.* Вибрані твори / Сергій Пилипенко ; [упоряд., передм., прим. Р. Мельникова]. – Київ : Смолоскип, 2007. – 887 с. – (Серія «Розстріляне Відродження»).
13. *Стеценко С.* Жнива (оповідання і гуморески) / Сергій Стеценко. – Харків : Шлях освіти, 1924. – 56 с.
14. *Франко І.* Зібрання творів : у 50 т. Т. 41 Літературно-критичні праці (1890–1910) / Іван Франко ; [ред. колегія: С. П. Кирилюк (голова) та ін.]. – Київ : Наукова думка, 1984. – 682 с.

*Стаття: надійшла до редакції 29.03.2017
прийнята до друку 12.04.2017*

THE FORMATION OF THE GROUP PORTRAIT OF THE 1920S GENERATION AS A SCHOLARLY PROBLEM

Svitlana LENSKA

*V. G. Korolenko National Pedagogical University of Poltava,
Department of Ukrainian Literature,
2, Ostrogradski Str., Poltava, 36000, Ukraine,
e-mail: svlenska@ukr.net*

The article focuses on the problematic points of the creation of a scholarly-based group portrait of the Ukrainian literature of the period of «Executed Renaissance». In the famous anthology «Executed Renaissance» (1959), compiled by Yuri Lavrinenko, nearly 259 Ukrainian writers were listed, yet – after 1938 only 36 remained. In the less known book by Serhiy Pylypenko «The ten years of the Ukrainian Literature (1917–1927)», almost 1,500 persons were mentioned. Most of them died during the Great Terror. Some of them got rehabilitated in 1950–1980s, but their works were not published and for this reason they are not well-known writers now. If we aspire to present a holistic and objective view of the literary process, we must include all authors and all writings, in particular the secondary ones.

So, the first problem arising now is a full-scale reproduction of a picture of the literary process of the 1920s. This problem can be solved by solving a set of smaller tasks: first of all, it is necessary to establish a personal portrait of the Ukrainian «Red Renaissance». Encyclopedias and reference books are to be compiled, which provide information as much as possible about the fate of each member of the literary process. It is very difficult to present accurate biographical information about many writers. Considering the fact that the secret service archives are opened now, it is possible to shed light on the fates of many public figures, artists and writers.

The publishing house «Smoloskyp» has published two books in the series «The Archive of the Executed Renaissance» (2010, 2016), which documents the facts about Miroslav Irchan, Michailo Yalovyi, Ivan Tkachuk, about the members of the theater «Berezil», Les Kurbas and others. This work must be continued.

One of the unknown writers of the Ukrainian «Executed Renaissance» is Mikhailo Lebedynets (1889–1934), a lawyer and President of the Supreme Court of Ukraine (1924–1928). This talented poet was shot in Kyiv in 1934. His anthology «The Open Window» represents the symbolist tendencies in Ukrainian poetry and integrates Ukrainian literature into the European context. His criminal case should be published and the creative activities – explored.

One of the important tasks today lies in local literary studies. For example, the cases of Serhiy Stetsenko, Puilip Kapelhorodskyi and others remain in Poltava. The writings by Serhiy Stetsenko were not released till 1920s, but without him the picture of the literary process is incomplete. His stories gave a sharp criticism of the government.

An outstanding figure of the Executed Renaissance was Sergiy Pylypenko. He was the leader of the writers' organization «The Plow». Like many talented figures, he was shot in 1934. Being rehabilitated, his criminal case is still not researched and published completely.

So, in my opinion, a lot of aspects of the problem are very relevant and important today, including: 1) setting the facts for creating scientific biographies of writers of the «Executed Renaissance»; 2) exploring the creative texts of unknown writers, but who also made their contribution to the formation of literature of «high modernism» (V. Aheyeva), 3) studying the genres and styles, the structure and dynamics of the literary process of the 1920s; 4) incorporating new names into the overall picture of the domestic and world literary process, studying intertextual relations of Ukrainian literature with the world literary process.

Keywords: «Executed Renaissance», «red renaissance», archives, anthology, the generation of the 1920s, memoirs.